

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ**Резюме**

В статье рассмотрено и охарактеризовано человеческую деятельность, отражено подсистемы и виды деятельности. Утверждается, что личность следует определять, прежде всего, через целостно рассмотренную ее деятельность.

Ключевые слова: деятельность, субъект, система, труд.

S.B. Shabaga

ACTIVITY AS A FACTOR OF PERSONALITY FORMING**Summary**

The article deals with the characteristics of human activity suggesting the list of its subsystems and kinds. It is stated that personality should be determined first of all through the general characteristics of her activities.

Key words: activity, subject, system, labour.

УДК 378.147 (477)

С. В. Гордійчук

**РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ
В КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ**

В статті окреслено мету, основні завдання, планування та організацію навчального процесу у Житомирському інституті медсестринства в умовах впровадження кредитно-модульної системи.

Ключові слова: навчальний процес, кредитно-модульна система, вищий медичний навчальний заклад.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Реформування освіти у системі сучасних загальноєвропейських тенденцій ставить перед українською інтелігенцією, зокрема педагогами, вченими, державними та громадськими діячами, завдання підготовки молоді, що має ґрунтуватися на кращих досягненнях світової та української педагогічної науки, історії та культури [1]. Одним із головних напрямів реформування професійної освіти України сьогодні є модернізація її за європейським зразком з метою приведення вищої освіти до єдиних стандартів та критеріїв. Перехід нашої держави до демократичного суспільства та до ринкових відносин потребує істотних змін у свідомості людини. Оскільки освіта закладає професійні, психологічні, соціальні передумови розвитку нації, її реформування є першим кроком до формування людини нового мислення та розвитку суспільства знань [2]. На сьогодні Україна чітко визначила орієнтир на входження в освітній і науковий простір Європи, а для цього необхідно здійснювати модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог. Однією із передумов входження України до єдиної Європейської зони вищої освіти є реалізація системою вищої професійної освіти України ідей Болонського процесу [3].

Проблема якості медичної освіти активно вирішується європейською спільнотою упродовж останніх десятиліть. Необхідність та хід реформування системи медичної освіти України, її удосконалення і підвищення рівня якості є однією із найважливіших соціокультурних проблем на шляху до євроінтеграції. Україна стала учасником Болонського процесу [4]. Інтеграція у світовий та Європейський освітній простір, безперечно, є вимогою часу. Рух до Європейського освітнього простору передбачає блок змін, які стосуються і назв предметів, і методик викладання, і оцінки знань самих студентів. Однак, тільки таким шляхом можливо досягнути мобільності як студента, так і викладача у сучасному освітньому просторі [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, на які спирається автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття.

Дослідження процесів реформування вищої освіти в Україні у контексті інтеграції в Болонський процес є дуже актуальним, оскільки кардинальне оновлення системи освіти стало умовою відновлення інтелектуального потенціалу нації, національного відродження та демократизації суспільства. Проблеми та перспективи інтеграції України в освітній простір європейських країн, переваги та ризики, пов'язані з реформуванням вищої освіти, досліджуються у працях вітчизняних науковців, зокрема, аспекти національної ідентифікації у контексті глобалізаційних процесів аналізують В. Бондар, О. Вишневський, О. Дем'янчук, К. Корсак, В. Кремень; нормативно-правового забезпечення освітніх реформ – В. Кремень, С. Ніколаєнко, Д. Табачник; структурного реформування вищої освіти – Я. Болубаш, М. Головатий, С. Гунько, М. Євтух; сутності кредитно-модульної системи – Ю. Рудавський, П. Сікорський, О. Спірін; науково-методичного забезпечення навчального процесу – В. Буряк, В. Грубінко; нові напрямки

впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих медичних та фармацевтичних навчальних закладах – С. Копитов, В. Вороненко, О. Волосовець, І. Булах, М. Мурга.

Формування цілей статті (постановка завдання). Зміна політики і соціальних пріоритетів у незалежній Україні внесла принципово нову парадигму освіти та виховання, переходу від виховання громадянина певної країни до формування громадянина світу, людини відповідальної, освіченої і мораль якої відповідає складності завдань, які їй доведеться вирішувати. Основною метою даної статті є наукове обґрунтування впровадження та ефективного функціонування кредитно-модульної системи підготовки фахівців у Житомирському інституті медсестринства.

Завданнями впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу в Житомирському інституті медсестринства є:

- підвищення якості освіти фахівців і забезпечення їх конкурентоспроможності;
- зростання престижу української медичної освіти на європейському та світовому освітньому і науковому просторі;
- удосконалення процесу набуття знань в умовах реформації медичної освіти й входження України у світовий освітній простір;
- адаптація ECTS до системи медичної освіти України з метою забезпечення мобільності студентів у процесі навчання та післядипломної підготовки фахівців, враховуючи швидкозмінні потреби національного та міжнародного ринків праці;
- стимулювання учасників навчального процесу до здобування та забезпечення якісної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Основами планування та організації навчального процесу у Житомирському інституті медсестринства є:

– тривалість навчального року становить 52 тижні. Семестрові та річний підсумкові контролю проводяться з організацією заліково-екзаменаційної сесії (у перспективі – без неї). Тривалість практик та терміни їх проведення визначаються чинними Державними освітніми стандартами (ОКХ, ОПП, базовими навчальними планами тощо) спеціальностей;

– обсяг навчального навантаження студента (трудомісткість навчання) встановлюється в академічних кредитах. Кредит передбачає всі види навчальної діяльності, необхідної для завершення повного року академічного навчання у закладі, тобто: лекції, практичні й семінарські заняття, консультації, індивідуальну, самостійну роботу – в бібліотеці, навчальних кабінетах, комп'ютерних класах, а також в домашніх умовах, підсумковий контроль (екзамени, заліки), навчальні і виробничі практики чи інші види діяльності, пов'язані з оцінюванням. Кредит, таким чином, базується на повному навантаженні студента, а не обмежується лише аудиторними годинами. Загальна кількість годин із навчальної дисципліни об'єднує час на проведення лекцій, практичних, семінарських та лабораторних занять, консультацій, практик, самостійної та індивідуальної роботи і контрольних заходів (з поточним та підсумковим оцінюванням). На всі види практик, кваліфікаційний екзамен, підготовку і захист магістерських робіт кредити відводяться окремо та встановлюється у них співвідношення годин аудиторної, індивідуальної та самостійної робіт в залежності від змісту та специфіки видів діяльності студента під час їх виконання. Кількість кредитів на навчальну дисципліну визначається діленням загального обсягу годин з дисципліни на ціну кредиту;

– основним нормативним документом, що визначає організацію навчального процесу, є навчальний план, складений на основі вимог Державного стандарту підготовки фахівців зі спеціальності (ОКХ та ОПП). Він містить графік та план навчального процесу. Навчальний план відповідно до вимог ECTS визначає перелік навчальних дисциплін, які студент повинен опанувати для досягнення певного освітнього рівня (молодший спеціаліст, бакалавр, магістр) та отримання кваліфікації, відомості про їх обсяг (у кредитах та годинах), види індивідуального завдання, характер підсумкового контролю знань, послідовність вивчення і рекомендований розподіл за семестрами. У навчальному плані дисципліни (без розподілу на кредитні модулі) структуруються за статусом (нормативні дисципліни, вибіркові дисципліни), а також за відповідними циклами підготовки (гуманітарної та соціально-економічної, природничо-наукової, професійної та практичної). Розподіл обсягу дисципліни (часу на засвоєння) здійснюється з урахуванням тенденції збільшення самостійної роботи студента, а її частка становить від 1/3 до 2/3. Для планування навчального процесу з урахуванням певних змін, які повинні вноситись для виконання інструктивних документів МОН та МОЗ, складається навчальний план року (робочий навчальний план). Робочий навчальний план розробляється цикловою комісією за державними, галузевими стандартами вищої освіти, підписується головою циклової комісії, погоджується з навчальною частиною і затверджується ректором;

– навчальний процес в інституті здійснюється за такими видами навчальної роботи: аудиторні навчальні заняття, самостійна та індивідуальна робота студентів, практична підготовка, контрольні заходи. Аудиторні навчальні заняття проводяться згідно із затвердженим в установленому порядку розкладом.

– методологія процесу навчання та оцінювання знань студента за КМС полягає у його переорієнтації лекційно-інформативної на індивідуально-диференційовану, особистісно-орієнтовану форму навчання, на

організацію самоосвіти студента. В основі світових та пропонованих останнім часом національних стандартів навчання лежить самостійна та творча робота студента. За цим принципом створюються новітні інформаційні технології навчання. У структурі навчального навантаження студента за системою ECTS індивідуальна робота розглядається як один із основних компонентів навчальної діяльності й повинна займати більшу частину його навчального навантаження. Творча (евристична), наближена до наукового осмислення й узагальнення робота можлива лише як результат організації самостійного навчання з використанням ефективних технологічних схем самоосвіти. Крім того, така робота повинна враховувати рівень творчих можливостей студента, його навчальні здобутки, інтереси, наукову активність. Індивідуальна робота є формою організації навчального процесу, яка передбачає створення умов для реалізації творчих можливостей студентів через розвиток їх здібностей та науково-дослідну діяльність. Індивідуальні заняття на молодших курсах спрямовуються здебільшого на поглиблене вивчення окремих навчальних дисциплін, на старших – вони мають науково-дослідний характер і передбачають участь студента у виконанні наукових досліджень та інших творчих завдань. До основного виду індивідуальних занять відносяться консультації. Вони можуть бути індивідуальними або груповими і проводитися з метою надання студентам консультацій з окремих теоретичних чи практичних питань або пояснення певних теоретичних положень чи аспектів та їх практичного застосування. Індивідуальні заняття проводяться під керівництвом викладача в позааудиторний час за окремим графіком, складеним цикловою комісією та затвердженим проректором з навчальної роботи з урахуванням потреб і можливостей студента. Важливою формою організації навчання є індивідуальні завдання. Вони мають на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які студенти отримують у процесі навчання, а також застосування цих знань на практиці. Індивідуальні завдання виконуються самостійно під керівництвом викладачів; якщо завдання мають комплексний характер, до їх виконання можуть залучатися кілька студентів різних факультетів і спеціальностей. Різновидом індивідуальних занять є індивідуальні навчально-дослідні завдання (ІНДЗ), які відповідають інноваційним технологіям навчання. ІНДЗ – вид позааудиторної індивідуальної роботи студента, що має навчальний, навчально-дослідницький чи проектний характер і використовується у процесі вивчення програмного матеріалу навчальної дисципліни. Види індивідуальних навчально-дослідних завдань: конспект із теми (модуля) за визначеним планом або планом, який студент розробив самостійно; реферат за темою (модуля) або вузької проблематики; складання практичних (наприклад, ситуативних) завдань різного рівня з теми (модуля) або курсу; анотація прочитаної додаткової літератури з курсу, бібліографічний опис, тощо;

– студент може отримати додаткові кредити за кожен участь у міжвузівських та внутрішньовузівських олімпіадах, у Всеукраїнських і міжнародних конференціях, за публікацію матеріалів власного дослідження та інші види роботи, які можуть прирівнюватись до вищезазначених (індивідуальної та самостійної роботи студентів). Додаткові кредити (їх кількість встановлює викладач відповідної дисципліни) можуть бути враховані викладачем відповідної дисципліни й додані до загальної кількості балів студента (у накопичувальний підрахунок балів з визначеної дисципліни). Крім того, ці бали можуть бути враховані у рейтинг з призначенням заохочень, рекомендацій для вступу до магістратури тощо;

– засвоєння навчального матеріалу окремої дисципліни відбувається під час аудиторних занять, самостійної роботи студентів у вільний від обов'язкових навчальних занять час, без участі викладача та в процесі виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань (ІНДЗ та ін.). Підсумкова оцінка з кожної навчальної дисципліни є інтегральною і враховує результат всіх видів діяльності студентів. Особливе значення при кредитно-модульній системі має самостійна робота студентів над засвоєнням навчального матеріалу. Самостійна робота передбачає опрацювання всього навчального матеріалу дисципліни (робота над конспектами лекцій, робота з підручниками, навчальними і методичними посібниками, інтерактивними навчально-методичними комплексами дисциплін тощо). Викладач визначає зміст самостійної роботи студентів і спрямовує їх діяльність на засвоєння навчального матеріалу, акцентує увагу на головних питаннях навчальної дисципліни, розробляє методичні рекомендації для вивчення складних тем, пропонує питання для самоконтролю. Якість самостійної роботи над матеріалом кожної навчальної дисципліни контролюється викладачем на кожному занятті (поточний контроль) і під час підсумкового контролю;

– контрольні заходи якості підготовки фахівців є необхідним елементом зворотного зв'язку в навчальному процесі. Вони забезпечують визначення рівня досягнення завдань навчання і дозволяють корегувати, за необхідності, хід навчального процесу. В інституті використовуються такі види контролю: поточний, модульний (періодичний), підсумковий. Усі контрольні заходи, передбачені робочою навчальною програмою (в т. ч. і заходи поточного та підсумкового контролю), та їхні результати у обов'язковому порядку і своєчасно обліковуються в журналі академічної групи та інших нормативних документах. Оцінки, занесені до журналу академічної групи, є єдиною підставою для визначення підсумкового балу. Система оцінювання в межах кожного залікового кредиту є суто накопичувальною: зменшення чи скасування раніше набраних балів забороняється.

– поточний контроль здійснюється під час проведення практичних, лабораторних та семінарських занять. Оцінки (бали) за діяльність на кожному занятті виставляються в академічному журналі. Модульний

(періодичний) контроль проводиться після засвоєння студентами певних змістових модулів або модулів (модуля), до яких входять змістові модулі. Контрольні роботи з кожного модуля рекомендується зберігати викладачеві протягом семестру. Підсумковий контроль включає семестровий контроль та державну атестацію студента. Семестровий контроль у кредитно-модульній системі організації навчального процесу дає право не проводити екзамени і заліки. Проте, залежно від специфіки дисципліни, проведення підсумкового контролю може відбуватися у традиційній формі (перелік затверджується щороку), зокрема з дисциплін, які на етапі підсумкового контролю передбачають перевірку практичної майстерності (професійно-навчальний цикл). Форму проведення підсумкового контролю (усна, письмова, тестування та ін.) визначає та повідомляє студентам викладач на початку викладання дисципліни. В інших випадках зарахування змістових модулів (дисциплін) може здійснюватися без організації заліково-екзаменаційних сесій за результатами певного виду контролю якості освіти студента протягом навчального року. Підсумкова оцінка з окремої навчальної дисципліни виставляється згідно з балами, набраними студентом за виконання кожного з модулів. Кожна навчальна дисципліна оцінюється за 200-бальною системою, а також переводиться в оцінку за національною шкалою і шкалою ECTS. Сумарна мінімальна кількість балів, яку необхідно набрати для отримання позитивної оцінки з окремої навчальної дисципліни – 120 балів. При цьому студент повинен отримати необхідний мінімум з кожного модуля, включаючи результати самостійної та індивідуальної роботи. Студенти, які протягом семестру набрали необхідну кількість балів для отримання позитивної оцінки з дисципліни (не менше 60% від 200 балів), мають можливість не складати іспит (залік), а отримати екзаменаційну оцінку (залік) автоматично, відповідно до рейтингової оцінки, переведеної в оцінку за національною шкалою. Всім студентам, які повністю виконали навчальний план і позитивно атестовані з даної дисципліни за МРС (набрали не менше 60% від 200 балів), за тиждень до початку сесії в журналі обліку роботи академічної групи викладачем проставляються абсолютні (рейтингові) бали і відповідні оцінки за національною шкалою. Студенти, які пропустили заняття з поважних причин, не можуть набрати потрібну для позитивної оцінки кількість балів без додаткового відпрацювання. Вони мають можливість відпрацювати заняття в позаурочний час, а відповідна кількість балів за результатами відпрацювань заноситься у журнал успішності і додається до загальної кількості балів. Якщо іспит не складено успішно, то загальна сума рейтингового балу визначається і фіксується лише за результатами поточного контролю. Підсумковий же контроль фіксується з нульовим рейтинговим балом.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку:

1. Запровадження кредитно-модульної системи навчання дає можливість підвищити ефективність застосування знань, сприяє ранньому формуванню професійних та особистісних якостей майбутніх фахівців.
2. Використання комплексної оцінки знань студентів дозволяє оптимізувати навчальний процес та поліпшити якість підготовки студентів.
3. Перехід до кредитно-модульної системи навчання передбачає збільшення значення самостійної роботи в навчальному процесі.
4. Приєднавшись до Болонського процесу, ми маємо можливість перейняти позитивні аспекти європейської системи освіти і разом з тим відстояти свої. Реформи дадуть змогу покращити якість медичної допомоги населенню України, забезпечити конкурентоспроможність диплому медичного працівника на ринку праці і зробити привабливим навчання у вищих медичних закладах України для студентів інших країн.

Література

1. Ніколаєнко С. Вища освіта – джерело соціально-економічного і культурного розвитку суспільства / С. Ніколаєнко. – К. : Знання, 2005. – 319 с.
2. Рудавський Ю. Кредитно-модульна система організації навчального процесу як необхідна умова інтеграції вищої освіти в Україні в європейській освітній простір : Доповідь на нараді ректорів ВНЗ, Харків, 17-18 березня 2004 р. / Ю.Рудавський // Аудиторія. – 2004. – Ч. 10. – 26 березня-1 квітня. – С. 4-5.
3. Козак Т. Інформаційна модель освітньої діяльності вищого навчального закладу III-IV рівня акредитації / Т.Козак // Нові технології навчання : Наук.-метод. зб. / Ред. кол. : В.О. Зайчук (головний редактор), О.Я. Савченко, М.Ф. Дмитриченко та ін. – К. : НМЦ ВО, 2003. - Вип. 35. – С. 201-215.
4. Журавський В.С. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти / В.С. Журавський, М.З. Згуровський. – Київ : ІВЦ Видавництво "Політехніка", 2003. – 200 с.
5. Спірін О.М. Цілі та завдання Болонського процесу / О.М. Спірін // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – 2004. – № 17. – С. 55-57.

РЕФОРМИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ В КОНТЕКСТЕ БОЛОНСКОГО ПРОЦЕССА

Резюме

В статье проанализировано цель, основные задания, планирование и организацию учебного процесса в Житомирском институте медсестринства в условиях введения кредитно-модульной системы.

Ключевые слова: учебный процесс, кредитно-модульная система, высшее медицинское учебное заведение.

S.V. Gordiychuk

UKRAINIAN PROFESSIONAL EDUCATION REFORM IN THE CONTEXT OF BOLOGNA PROCESS

Summary

The aim, main tasks, planning and organizing the studying process in Zhytomyr nurses institute in the conditions of the credit-modular systems implementation are analyzed in the article.

Key words: the studying process, the credit-modular system, the higher medical educational establishments

УДК 378

В.А. Копетчук

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ МЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У зв'язку із зростанням обсягу, складності та темпів засвоєння навчального матеріалу підвищуються вимоги до викладачів медичних ВНЗ, що готують майбутніх медичних працівників. На основі аналізу літератури дано оцінку сучасної системи психолого-педагогічних, методичних знань і навичок викладачів, що дозволить ефективно вирішувати проблеми медичної освіти в умовах її реформування.

Ключові слова: педагогіка, мистецтво викладання, принципи, методи спілкування, медсестринство.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями.

Глибокі перетворення соціальної структури суспільства вимагають конструктивних змін у галузі освіти, зокрема, медичної. У зв'язку з переходом на Болонську систему навчання викладачі вищих медичних навчальних закладів мають забезпечити якісно новий рівень підготовки майбутніх фахівців, що потребує раціональної організації навчального процесу, так як відбулось значне збільшення обсягу та складності навчального матеріалу, прискорення темпів його засвоєння. У науці відбувся "інформаційний вибух", який зумовив виникнення нових напрямків і розділів наукових досліджень, нових навчальних предметів, що у свою чергу призвело до перенасичення навчальних програм, за якими здійснюється підготовка медичних спеціалістів [1].

У зв'язку з цим виникає гостра необхідність у пошуку шляхів і засобів активізації діяльності педагога, розвитку сучасного стилю професійного мислення викладачів і вироблення потреби у самовдосконаленні. Зростає роль і значення педагогічної майстерності викладачів, рівня їх психологічної, педагогічної та методичної здатності керувати процесом підготовки спеціалістів відповідно до сучасного рівня вимог, розв'язувати нові проблеми та завдання вищої медичної освіти в умовах її реформування.

Перед викладачами вищих медичних навчальних закладів щодня постає необхідність вирішувати цілий ряд методичних питань, які передбачають підготовку і проведення практичних занять, складання методичних матеріалів до них, написання посібників, підручників і т.д. Реально ці питання вирішуються на кафедрах або циклових комісіях викладачами профільних дисциплін, які не мають достатньої підготовки з педагогіки, психології та методології викладання. Відчувається дефіцит інформації з цих питань, пов'язаний з тим, що існуючі навчальні та методичні посібники мають переважно теоретичний характер, випускаються малими тиражами і розповсюджуються переважно на регіональному рівні [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, на які спирається автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Проблема формування професійно-педагогічної майстерності педагога є широко досліджуваною в сучасній психолого-педагогічній літературі. Так, проблеми формування соціальної та професійної зрілості педагога висвітлювали М.П. Лебедик, О.В. Михайлов; питання професійної майстерності вчителя – В.І. Авершин, І.А. Зязюн, М.В. Євтух, І.Є. Синиця, Л.Л. Хоружа, С. О. Шмаков та ін.; проблеми професійного самовдосконалення педагога – І.А. Зязюн, В.О. Мартиненко, Н.Г. Ничкало, М.І. Сметанський, С. О. Сисоєва, В.О. Сухомлинський та ін.; педагогічні умови формування